

уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с. 10. Тищенко К. М. Метатеорія мовознавства / Костянтин Миколайович Тищенко. – К.: Основи, 2000. – 350 с. 11. *Український Радянський Енциклопедичний Словник у трьох томах.* – К.: Вид-во АН УРСР, 1966 – 1968 рр. 12. *Філософський словарь* / Под ред. И.Т.Фролова – 4 изд. – М.: Политиздат, 1980. – 444 с. 13. Яворский Б. М., Селезнев Ю. А. Справочное руководство по физике / Борис Михайлович Яворский, Юрий Алексеевич Селезнев. – М.: Наука, 1989. – 576 с.

Берегова О. А., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СТИЛІСТИКА ДЕКОДУВАННЯ: ПРИЙОМ ПОВТОРУ В ІСПАНСЬКІЙ НАРОДНІЙ ЗАГАДЦІ

У статті проведено аналіз такого стилістичного прийому, як повтор з погляду лексико-синтаксичного аспекту. Розглянуто види повтору в іспанській народній загадці, значущість і особливості їх використання.

Ключові слова: загадка, повтор, види повтору.

В статье представлено анализ такого стилистического приема, как повтор с точки зрения лексико-синтаксического аспекта. Рассмотрены виды повтора в испанской народной загадке, значимость и особенности их употребления.

Ключевые слова: загадка, повтор, виды повтора.

The article deals with the analysis of such stylistic devices as repetition from the point of syntax aspect. Types of repetition in Spanish folk riddle, meaningfulness and features of using are considered.

Keywords: riddle, repetition, types of repetition.

Статтю присвячено розгляду однієї з проблем стилістики – використанню повторів у тексті загадки. Різні види повторів – синонімічні, антонімічні, наскрізні, а також різновиди повторів, зокрема, паралельні конструкції – усі ці стилістичні засоби оживляють загадку, сприяють її виразності, емоційності, надають їй особливого ритму й динамічності. Текст загадки – це в більшості випадків стилістично оброблений автором словесний твір із метою оптимальної дії на адресата. Повторюваність бере участь у створенні

когезії фольклорного тексту, забезпечує його завершеність і стійкість змістовно-концептуальної інформації [Васильєва 2004, 45]. Значущість повтору зумовлена структурою загадки, тому вживання повторів на всіх мовних рівнях у тексті загадки є ключовим мовнотипістичним прийомом.

На текстоутворювальній ролі повтору неодноразово наголошували дослідники, які зверталися до текстів різних жанрів і стилів (Ю. М. Лотман, Н. В. Черемсіна, Н. С. Новикова та ін.). Повтор є певним кодом, ключем до відгадки, за допомогою якого відбувається переключення з одного предмета на інший, який, за задумом творця загадки, виступає другорядним. Повтор не лише привертає увагу адресата до важливого уривка в тексті та сприяє зв'язності тексту, а й створює інший ефект: чим більше говориться про когось або про щось, тим більше увага переключається на інший об'єкт.

Повтор не завжди оцінюється як конструктивний елемент побудови тексту. М. П. Сенкевич визначає побудови з повторами як порушення сполучуваності слів [Сенкевич 1984, 205], а Х. Касарес вважає конструкції з плеоназмом відхиленнями від норми побудови [Касарес 5, 350]. Інші лінгвісти дійшли висновку, що причини повторення пов'язані з основною функцією мови – бути засобом спілкування, оскільки повтор висловленого пов'язаний із потребою мовця донести думку до слухача, нав'язати йому цю думку.

І. В. Соколова зауважує, що повтор впливає на реалізацію прагматико-комунікативної настанови мовця і пропонує дослідження повтору на фоно-морфологічному та лексико-синтаксичному рівнях, а також як ізоморфного явища у міжрівневій взаємодії. Дослідниця стверджує, що повтор як художній прийом наділений особливими можливостями для виділення основної думки, посилення емоційності, побудови тексту, тому використання цього прийому митцями слова стає предметом подальшого вивчення його функціональних можливостей [Соколова 2022].

Стосовно функціональних особливостей уживання повтору, то спостереження З. П. Куликової зводяться до висновків, що в поетичних текстах повтор, крім постійних функцій посилення й актуалізації семантики ключового поняття або висловлення загалом, виконує такі функції: функцію гармонізації вірша, зображально-виражальну (експресивну), ритмо- та римоутворювальну, композиційну, смислоутворювальну, бере участь у передачі нової інформації, виступає як засіб мовної гри [Куликова 2007, 5].

А. Ф. Папіна вибудовує систему типів і видів повтору в художніх текстах таким чином. Повтори з різномірністю лексико-семантичною й позиційною: 1) синонімічний повтор; 2) антонімічний повтор; 3) перифрастичний повтор; 4) гіпонімічний повтор; 5) омонімічний та неомімічний повтор; 6) паронімічний повтор; 7) семантичний повтор. Повтори граматичні в тексті з послідовним і паралельним зв'язком: 1) анафоричний займенниковий повтор; 2) граматичний повтор засобів вираження кожної з п'яти категорій: учасників комунікативного акту, учасників подій, події, часу (і виду), простору й оцінки (раціональної та ірраціональної, аксіологічної). Ірраціональна (аксіологічна) оцінка послуговується також і звуковим повтором (звуковим символізмом) [Папіна 2002, 61–62].

У дослідженні Т. В. Жук за основу прийнято класифікацію повторів за характером їхньої структурної організації. За цим критерієм дослідниця виділяє: а) простий контактний повтор; б) розширений повтор; в) кільцевий повтор; г) повтор-підхоплення; д) ланцюжковий повтор. Щодо структурної організації авторка пропонує розрізняти такі види лексичних повторів: контактний; дистантний, концентрований; перманентний. Відповідно до розуміння лексичного повтору як поліфункційного засобу семантичного зв'язку тексту Т. В. Жук виокремлює такі види: а) номінаційно-ланцюжковий повтор; б) тотожний лексичний повтор; в) синонімічний повтор; г) антонімічний повтор [Жук 2005, 8–9].

За структурно-стилістичним критерієм (за виявом у межах художніх тропів, стилістичних фігур), узявши за основу класифікацію Ю. Ю. Волянської виділяємо такі види повторів [Волянська 2009, 57]: морфемний повтор, ітеративні, лексичні, синтаксичні, емфатичні повтори.

Інтеративні повтори.

Анафора вважається повтором слова чи групи слів на початку рядків, строф, фраз: **Tengo una manta | que no la puedo cortar; | tengo una plata | que no la puedo contar; | tengo un queso | que no lo puedo partir** {El cielo, las estrellas y la luna}, **En el campo fui criada | en el campo fui nacida; | donde quiera que yo entro | todos lloran y suspiran** {Atuád}.

Еніфора виступає як повтор слова або групи слів у кінці рядків, строф: **Todos me pisan a mí, | y no piso a nadie. | Todos preguntan de mí, | yo no pregunto de nadie** {El camino}, **Peludo montó a pelado | hizo juramento y pudo, | que hasta no verlo peludo | no bajaría de pelado** {Gallinita empollando}.

Анади́плосис, або *епаналепса* це повтор останнього слова чи групи слів вірша або фрази на початку наступного вірша або фрази: *Un árbol con doce ramas*, | *cada rama con doce nidos*, | *cada nido con siete pájaros*, | *cada pájaro con su apellido* {*El año, los meses, las semanas, los días*}, *En un monte está una silla* | *y en la silla está un Rey* {*Monterrey*}.

Рамкова конструкція вважається повтором слова на початку і в кінці синтаксичної конструкції: *Tengo un pollo* | *que tiene guasca*; | *tira la sogá*, | *y chilla el pollo* {*La campana*}, *Me llaman pan sin ser pan*; | *tengo voces de alegría* | *y me sacan en los días* | *de mayor celebridad*; | *de bofetadas me dan*, | *y yo, puesto en un madero*, | *pienso que fui cordero*, | *mas ni soy Dios ni soy pan* {*Pandereta*}, *De mozo* | *fiero y canoso* | *de viejo* | *lindo mozo* {*La espiga de maíz*};

Поли́нтотон виступає як лексичний повтор, ускладнений граматичними змінами компонентів, наприклад: *Todos preguntan por mí*, | *y yo no pregunto por nadie* {*El camino*}, *Apellidanme rey y no tengo reino* | *dicen que soy rubio y no tengo pelo* | *afirman que ando y no me nuevo* | *relojes arreglo sin ser relajero* {*El sol*}.

Полісіндетон це повтор сполучників, який скріплює частини речення і створює ефект "пригадування послідовності подій, що спостерігається при усному переказі" [Ладисова 1986, 70]: *Eres Clara sin ser agua* | *y verde ser laurel*, | *y encarnada sin ser rosa* | *y blanca sin ser papel* {*Clara*}, *Mil veces doy alegría* | *y otras mil causo dolor*; | *y aunque saben que yo engaño* | *todos me tienen amor* {*Sueño*}.

Епанадиплосис вважається повтором слова на початку та кінці однієї строфи: *Pino sobre pino*, | *sobre pino lino*, | *sobre lino flores* | *y alrededor amores* {*La mesa*}, *Blanca por dentro* | *verde por fuera* | *si quieres que te lo diga* | *espera espera* {*La pera*}.

Асіндетон це експресивний синтаксичний прийом, заснований на редукції; відсутності сполучників між однорідними словами або частинами цілого, наприклад: *Dos torres altas*, | *dos miradores*, | *un quitamoscas*, | *cuatro andadores* {*Los cuernos, ojos, rabo y patas de la vaca*}, . *Di placer, gusto, contento* | *con mi fruta encapillada*, | *y ahora estoy vuelta en nada*, | *temiéndole a cualquier viento* | *con que soy desbaratada* {*La ceniza*}.

Ітеративний повтор, таким чином, є явищем складним і багатогранним, який виконує в тексті загадки такі функції: виділення важливих елементів тексту, експресивність, милозвучність, ритмічність тексту.

Лексичний повтор. Когезія і когерентність у тексті загадки реалізується, передусім, у синонімічному повторі. *Синонімічний*

повтор сприяє деталізації висловлення, уживається з метою повнішого, експресивнішого визначення предмета, підвищує ритмічну організацію тексту. В енігматорах переважно представлений контактний синонімічний повтор, характерний для текстів малого формату. У загадці синоніми забезпечують необхідну спрямованість сприйняття й уваги завдяки інтенсифікації значення. Вплітаючись у структуру енігматичного тексту, вони спрямовують увагу реципієнта на найсуттєве в його змісті. Частіше в синонімічному повторі беруть участь окремі слова, як правило, прикметники або іменники: *Paño sobre paño* | *y una telita en el alto* {Cebolla}, *En el universo no la hubo* | *con ser Dios quien es no la tuvo* | *y a un poeta se la dio* {La letra a}.

Важливе місце в поетичній організації іспанської народної загадки посідають *лексичні антоніми* як художній засіб експресивного посилення, наприклад: *Arca, aequita*, | *de Díos bendita*, | *se abre y se ciera* | *y nunca rechina* {Ojo}, *En medio del mar estoy* | *y sin mí no hay bonanza* | *soy primera en el amor* | *y final de la esperanza* {La letra a}.

Плеоназмом вважають надлишковість засобів, що використовуються для передачі лексичного чи граматичного змісту висловлювання. Експресивний плеоназм є типовим для фольклорних текстів, де плеонастичні епітети й порівняння можуть перетворюватися на стійкі поетичні формули, наприклад: *Por un caminito* | *va caminando aquel bicho*, | *un bicho que ya te he dicho* {La vaca}, *En un momento dos veces* | *en un minuto una vez* | *y en cien años no se ve* {La letra m}.

Морфемним повтором є повторюваність морфем, що створюють основу слова. Переважний тип морфемного повтору в текстах іспанських загадок – афіксація, який об'єднує слова з однаковим суфіксом. Кожен афікс має свої значення, які актуалізуються завдяки повтору афіксації: *La mamita recién naciendo*, | *y el hijito ya anda visando* {La candela y el humo}, *En alto se sube* | *y no a predicar*; | *totitos le piden* | *y a todos les da* {Carnicero}. Суфікс у наведеному прикладі підкреслює зменшувально-пестливе значення.

Крім актуалізації значення відсутності ознаки, морфемний повтор виконує функцію милозвучності, надаючи експресивності тексту загадки. В іспанських загадках представлено такі види морфологічного повтору: повтор слів, словосполучень для заперечення або підсумовування: *Oro no es* | *plato no es* | *te doy de plazo un mes* | *para que me adivines lo que es* {El platano}; повтор похідних одного іменника: *Una señorita muy aseñorada* | *porque estaba digo y* | *porque digo estaba* {La

taba}; повтор одного й того ж іменника: **Botón sobre botón** | **botón de filigrana** | *a que no me lo adivinas* | *ni de aquí a mañana* {*La granada*}; повтор форм одного дієслова: *Cartas van* | *cartas vienen* | *y en el aire se detienen* {*La noticia*}.

Синтаксичні повтори. Проведений аналіз засвідчив, що в текстах загадок синтаксичні паралельні конструкції часто вживані. Вони сприяють скріпленню тексту, функціональному ототожненню його компонентів. Синтаксична повторюваність необхідна в загадках для чіткої ритмічності та рими: *Habla sin boca* | *corre sin pies*, | *vuela sin alas*, | *¿qué puede ser?* {*Cigarra*}.

Як відзначає Й. Хейзинга, "давні мислителі були схильні бачити у світовому процесі вічну боротьбу початкових протилежностей, які були закладені в сутність всіх речей ... Здавна було звично мислити про все як про подвійність протилежностей" [Хейзинга 2004, 191–192]. *Антитеза* часто пронизує всю структуру енігматора загадки, створюючи неповторний і цілісний образ енігмата: *De día colgando* | *y de noche apertando* {*Aldaba*}. Подібні зіставлення нерідко називають не лише контекстуальними, а й мовними, індивідуальними, авторськими. Вони не звичайні, а okazionalnі, випадкові й зумовлені певним стилістичним завданням. Йдеться вже не про власне антоніми, а про використання прийому антонімізації слів, їх навмисного зіштовхування: *Arca, arquita*, | *de Dios bendita*, | *se abre y se cierra* | *y nunca rechina* {*Ojo*}. Зауважимо, що нерідко енігматор однієї загадки збагачений різними стилістичними прийомами, які, поєднуючись, доповнюють, посилюють один одного. У наведеній вище загадці представлено синтаксичний паралелізм у поєднанні з антитезою.

Різновидом синтаксичного паралелізму є *xiazm*. У цій фігурі права частина за своєю синтаксичною структурою симетрична лівій, повторює в зворотному порядку всі складники лівої, наприклад: ***Delante llevo los ojos***, | ***las patas llevo detrás***, | ***canto siempre trabajando*** | ***y mi canción es ris-rás*** {*Cigarra*}.

Гіпербатон це загальна назва недискретних фігур, пов'язаних зі зворотною перестановкою слів, заснована на повній інверсії, змальовує сприйняття початку вислову як чогось нового (рему), всупереч звичайному порядку, коли воно сприймається як дане (тема). Гіпербатон не часто, але зустрічається в корпусі іспанської народної загадки. Наприклад: *Soy un pescado azulado*, | *me gusta el agua salada*, | *me pescan en grandes redes* | *y soy a la plancha asada* {*La sardina*}.

У проаналізованих нами загадках зустрічається лише градація як *емфатичний повтор*. Градація – гібридна фігурна ампліфікація, що поєднує зіставлення за схожістю і контрастом. Складається з ряду словесних компонентів (не менше трьох), які об'єднані спільним значенням, але протиставляються інтенсивністю його вияву. У синтаксичній стилістиці градацію розуміють як ланцюжок анадиплосисів, частин вислову (тексту), розташованих у порядку їх наростаючої або спадної семантичної й емоційної значущості. Наприклад: *El sol fue quien me dio la vida | y el sol me suele acabar, | hago a la gente sombra | y aunque del agua nacida, | al aire vuelvo a pasar {La nube}*.

Підсумовуючи результати спостережень, зазначимо, що в тексті загадки задіяні всі можливості лексики, семантики, граматики. Повторення слів – це лише один зі способів нагромадження однорідних і водночас різних за силою експресивних засобів. Завдяки значному емоційно-експресивному потенціалу, фігури повтору сприяють акцентуванню уваги слухача, психологізації, смислового та емоційного посилення, вираження ритмічної організації та зв'язності тексту загадки. Зміст загадки невіддільний від її словесної форми, тому що в ній істотну роль відіграє не лише значення слова, навіть посилене повтором, але і його сполучуваність з іншими лексичними одиницями.

1. *Васильева Ю. В.* Повтор как принцип организации фольклорного текста (Лексико-синтаксический повтор в произведениях русского нгло-шотл. фольклора): дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / Юлия Витальевна Васильева. – Саратов, 2004. – 213 с.

2. *Волянська Ю. Ю.* Основні критерії укладання типології повтору / Юлія Юріївна Волянська // Донецьк. вісник наук. тов. ім. Т. Шевченка. – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2010. – Т. 28. – 350 с.

3. *Жук Т. В.* Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 "Українська мова" / Тетяна Василівна Жук; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2005. – 18 с.

4. *Касарес Х.* Вступ у сучасну лексикографію / Х. Касарес. – М., 1959. – 354 с.

5. *Куликова З. П.* Повтор как средство экспрессивности и гармонизации поэтических текстов М. Цветаевой и Р. М. Рильке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 "Теория языка", 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / Злата Павловна Куликова; Пед. ин-т ФГОУ ВПО "Южный федеральный университет". – Ростов-на-Дону, 2007. – 21 с.

6. Ладисова Н. М. Исследования повтора в английских литературных сказках / Н. М. Ладисова // Методика обуч. иностр. Языку, 1986. – Вып. 1. – С. 67–71. 7. Папина А. Ф. Текст: его единицы и глобальные категории: [учебн. для студ.-журн. и филол.] / Аза Феодосиевна Папина. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 368 с. 8. Сенкевич М. П. Стилїстика наукового мовлення та літературне редакування наукових творів / М. П. Сенкевич. – [2-е вид.]. – М.: Вища школа, 1984. – 319 с. 9. Соколова І. В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Ірина Валентинівна Соколова ; Харківськ. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 19 с. 10. Хейзинга Й. Homo Ludens. В тени завтрашнього дня / Йохан Хейзинга. – М.: ООО Изд-во АСТ, 2004. – 539 с.

Біскуп І.П., д. філол. н., доц.,
Східноєвропейський НУ імені Лесі Українки

КОРЕЛЯЦІЯ КОНЦЕПТОТВОРЕННЯ Й КАТЕГОРИЗАЦІЇ: ЛІНГВОІНДУКТИВНИЙ ПІДХІД

У статті висвітлено основні підходи до розуміння механізмів концептотворення й категоризації з огляду на потребу у формалізованому описі лінгвістичної інформації у лексичних базах даних.

Ключові слова: *концептуальні структури, категорія, категоризація, моделювання.*

В статтє охарактеризовані основні підходи к пониманию механизмов образования концептов и категоризации в связи с необходимостью формального описания лингвистической информации в лексических базах данных.

Ключевые слова: *концептуальные структуры, категория, категоризация, моделирование.*

The article highlights the main approaches towards relating the creation of concepts and categorization in view of formal description of linguistic information in lexical databases.

Key-words: *conceptual structures, category, categorization, modeling.*

Будь-які спроби зрозуміти і науково обґрунтувати процеси, пов'язані з творенням концептів у свідомості індивідів, призводять